

Л. Є. Сидорович,

Житомирський державний університет, м. Житомир

ГРАМАТИКАЛІЗАЦІЯ ЯК РЕІНТЕРПРИТАЦІЯ ДЕЛЕКСИКАЛІЗОВАНИХ ЧАСТИНОМОВНИХ ОДИНИЦЬ (НА ПРИКЛАДІ ОЗНАЧЕНОГО ТА НЕОЗНАЧЕНОГО АРТИКЛІВ)

У статті на прикладі означеного та неозначеного артиклів досліджується процес граматиалізації лексичної одиниці. У роботі аналізуються та ілюструються стадії цього процесу, а саме зрушення в семантичній структурі лексичної одиниці, фонологічні, функціональні та граматичні зміни. У статті обґрунтовується той факт, що зміни та збільшення частоти вживання грама не припиняються із набуттям одиницею граматичного статусу.

Ключові слова: граматиалізація, вказівний займенник, числівник, означений та неозначений протоартиклі, означений та неозначений артиклі, семантичні, фонологічні, функціональні та граматичні зміни.

PERCEPTION OF GRAMMATICALIZATION AS REINTERPRETATION OF LANGUAGE UNITS DEPRIVED OF THEIR LEXICAL MEANING (EXEMPLIFIED BY THE DEFINITE AND INDEFINITE ARTICLES)

The article deals with the process of grammaticalization of lexical units, exemplified by the definite and indefinite articles. The process is triggered by the semantic shift, accompanied by phonological changes, due to which the gram becomes shorter, and therefore more frequently used. As a result of semantic and phonological changes the gram becomes permanent in certain contexts which allows for its interaction with other elements of the sentence. The semantic shift in the structure of the demonstrative pronoun and the numeral is observed when the deictic and unicity semes are displaced by the definiteness and indefiniteness semes. It causes the transformation of the demonstrative pronoun and the numeral into the definite and indefinite protoarticles respectively. This brings about the widening of the sphere of their usage, which in its own turn causes phonetic reduction of the protoarticles. The emergence of the seme of givenness and novelty in the semantic field of former protoarticles turns them into markers of actual division of the sentence and signals their transformation into the definite and indefinite articles. The articles undergo further functional changes which happen because of the spread of the definite article onto concrete nouns in generalized reference, abstract, uncountable and Unique nouns; and the spread of the indefinite article onto concrete nouns in zero and generalized reference and abstract nouns, modified by the complement. Thus, sharp increase of the usage of the definite and indefinite articles causes grammatical changes connected with the formalization of the category of definiteness / indefiniteness.

Key words: grammaticalization, demonstrative pronoun, numeral, definite and indefinite protoarticles, definite and indefinite articles, semantic, phonological, functional and grammatical changes.

ГРАМАТИКАЛІЗАЦІЯ КАК РЕІНТЕРПРИТАЦІЯ ДЕЛЕКСИКАЛІЗОВАНИХ ЧАСТИРЕЧНЫХ ЕДИНИЦ (НА ПРИМЕРЕ ОПРЕДЕЛЕННОГО И НЕОПРЕДЕЛЕННОГО АРТИКЛЕЙ)

В статье исследуется процесс граматиалізації лексической единицы на примере определенного и неопределенного артиклей. В работе анализируются и иллюстрируются стадии этого процесса, а именно изменения в семантической структуре лексической единицы, фонологические, функциональные и грамматические изменения. В статье обосновывается тот факт, что изменения и увеличение частоты употребления грама не прекращаются с приобретением единицей грамматического статуса.

Ключевые слова: граматиалізація, указательное местоимение, числительное, определенный и неопределенный протоартикли, определенный и неопределенный артикли, семантически, фонологические, функциональные и грамматические изменения.

Становлення категорії означеності / неозначеності слід розглядати на тлі всієї сукупності перетворень її формальних показників, у тому числі семантичних, функціональних, граматичних та фонологічних. Ці зміни ми визначаємо як поступове нівелювання тих рис мовної одиниці, які характеризують її як повнозначний елемент лексичної підсистеми. Суть граматиалізації полягає в семантичних зрушеннях, які зазнає мовна одиниця [6, с. 17]. Б. Хайне виокремлює чотири етапи цих семантичних зрушень:

1) перший етап – мовний знак використовується в своєму початковому значенні в широкому колі контекстів [8] (дейктичний елемент у семантичній структурі вказівного займенника переважає над демонстративним; лексичне значення одиницності превалює над значенням неозначеності у семантичній структурі числівника *an*);

2) другий етап характеризується появою контексту прив'язки, в якому поряд із основним значенням можливою стає інша інтерпретація мовного знаку і остання переважає над першою [8] (демонстративний елемент переважає над дейктичним; сема неозначеності превалює над значенням одиницності);

3) третій етап – відбувається «переключення контекстів», яке унеможливорює маніфестацію мовного знаку в своєму початковому значенні [8] (демонстративний елемент повністю витісняє дейктичний із семантичної структури означеного протоартикла; сема неозначеності витісняє сему одиницності з ядра семантичного поля неозначеного протоартикла, але часткове збереження початкового лексичного значення колишнього числівника спостерігається і сьогодні, наприклад: *a mile's walk*);

4) четвертий етап – спостерігається «конвенціоналізація контексту», під час якої мовний знак з новим значенням втрачає здатність використовуватися в широкому колі ситуацій і залежить від контексту [8] (означений та неозначений артиклі практично не використовуються з антропонімами, хоча для вказівного займенника та числівника таке вживання було притаманним).

У результаті таких зрушень лексичні одиниці набувають граматичних якостей, поступово розширюючи свою сполучуваність і, насамкінець, набувають облігаторного характеру. Без семантичних неможливими виявляються всі інші зміни, тобто морфологічні й фонетичні [6, с. 18].

Паралельно із семантичним спрощенням відбувається фонологічне. З втратою наголосу чи незалежної модуляції голосу, що супроводжує втрату одиницею лексичного статусу, приголосні та голосні грама підлягають спрощенню, що часто спричиняє редукцію у довжині граму. Дж. Байбі твердить, що чим коротший грама – тим частіше він вживається [6, с. 19]. Це твердження верифікується наступним правилом, що екстраполюється на лексичний матеріал будь-якої мови: середня довжина слова чи морфеми зменшується пропорційно частоті його вживання [5, с. 69]. Наприклад, давньоанглійський вказівний займенник із зблідненою дейктичною семантикою, що використовується як прототип означеного артикла, має розгалужену парадигму, яку можна представити у таблиці 1.:

Таблиця 1.

Парадигма відмінювання давньоанглійських вказівних займенників I групи

	Однина			Множина
	Чол. рід	Сер. рід	Жін. рід	
Називний	sē	þæt	séo	þā
Родовий	þæs	þæs	þære	þāra, þæra
Давальний	þæm	þæm	þære	þām, þæm
Знахідний	þone	þæt	þā	þā
Орудний	þū, þon	þū, þon	–	–

[табл. за 3, с. 121].

У середньоанглійській мові морфологія цієї групи зазнає поступового спрощення. Суплетивна форма називного відмінка чоловічого роду *sē* вирівнюється за аналогією з непрямими відмінками: з'являється форма *þe, the*. До середини XII ст. спорадично трапляються залишки словозмінювальних форм на зразок *þen, þon* у знахідному відмінку. Наприкінці середньоанглійського періоду вони зникають і залишається незмінюване *the*. Форма називного відмінка середнього роду *that* функціонує паралельно із *the* до XIV ст. У подальшому її вказівне значення посилюється і *that* закріплюється в групі вказівних займенників. Форма називного відмінка жіночого роду зливається з *heo*, утворюючи особовий займенник жіночого роду. У XIII ст. голосний у формі орудного відмінка середнього роду давньоанглійського займенника *þū* зазнає редукції, що спричиняє його формальне злиття з артиклем. Цей формант є компонентом словосполучення з порівняльним ступенем прикметника *the more, the better*. Форма множини *þā*, а з середини XIII ст. – *þō* згодом теж виходить із вжитку [3, с. 121].

В ході процесу граматикизації фонетичної редукції зазнає й числівник *an*. На межі давньоанглійської та середньоанглійської мови консонантний елемент втрачається, зберігаючись лише в позиції перед голосними.

Таким чином, граматикизація давньоанглійського вказівного займенника та числівника супроводжується спрощенням їх звукової оболонки.

Фонологічна редукція грама залежить від слів, розмішених у його безпосередньому оточенні, й поступовому злитті з ними [9, с. 140]. Таке злиття може сприяти появі фонологічних змін у грамі завдяки контакту із суміжними мовними одиницями. Там, де суміжний варіант виявляє більше розмаїття, виникає явище аломорфізму або алофонізму. Зокрема, англійський неозначений артикль *a/an* має два аломорфи залежно від ініціальної фонемі наступного слова, голосної чи приголосної. Подібна ситуація спостерігається і з англійським означеним артиклем, який має одну графічну форму *the* та дві фонетичні [ðə] та [ði].

Паралельно зі зростанням фонологічної залежності грама від оточуючого матеріалу відбувається зростання семантичної залежності. Загалом ці процеси настільки взаємозумовлені, що питання про те, що є вирішальним у процесі граматикизації зміна форми чи значення, і досі залишається відкритим. З одного боку, вважають, що домінуюча роль належить значенню [6], з іншого – надають перевагу формі, стверджуючи, що саме форма виступає активатором граматикизації [9]. Грам усе більше втрачає свою первісну семантику, його інтерпретація стає більш залежною від контексту, і контекст поступово починає змінювати грам. Так, наприклад, на початкових стадіях граматикизації вказівного займенника із збільшеною дійкітною семантикою він продовжує зберігати дійкітне значення. Напр.:

(1) *þa cwæð se engel. ne ondræd þu ðe maria* (Luke, 1:30) «І сказав їй Ангел: Не бійся, Маріє».

У прикладі (1) займенник *ðe* виконує експресивну функцію, антропонім детермінується не лише вказівним, але й особовим займенником. Однак, з погляду граматичної семантики один з них є надлишковим, а це, у свою чергу, свідчить про часткове збереження початкового лексичного значення артикльоподібним займенником. Експресивність вживання характерна і для числівника *an*. Так, в давньоанглійській мові фіксуються спорадичні випадки вживання числівника *an* у функції близькій до неозначеного протоартикла, однак домінуючою за такого використання залишається сема одиничності, напр.:

(2) *He þa astigende on an scyp: þæt wæs simones* (Luke, 5:3) «і він увійшов до одного з човнів, що був Симонів».

Числівник *an* характеризується превалюванням семи одиничності над семою неозначеності, що свідчить про емпатичність такого вживання. З іншого боку, як пише Е. Даль, у результаті частого використання експресивні засоби вираження позбуваються своєї маркованості й стають нейтральними [7, ch. 2].

Кореляція узагальненого значення із постійним зростанням його приблизності зумовлює більш широке розмаїття контекстів, в яких може використовуватися граматикизована конструкція. Це пояснюється «метамовним потенціалом» грамів, який означає, що вони здатні використовуватися в ширшому колі явищ, ніж ті, що співвідносяться з їхнім основним значенням [5, с. 81]. Наприклад, у давньоанглійській – середньоанглійській мові можна визначити чотири етапи трансформації вказівного займенника на означений артикль, що супроводжується збільшенням розмаїття контекстів вживання грама.

1. Вказівний займенник вживається за повторного згадування іменника в тексті, що протиставляється першому згадуванню цього іменника:

(3) *and mid heora cyninꝥum Rædꝥota and Eallerice wæron hatne...and þa æfter þam foresprecenan cyninꝥum* (King Alfred's Anglo-Saxon version of Boethius De Consolatione Philosophiæ, ch. 1) «і з їхніми королями, яких звали Радгаст та Аларік... і після королів, про яких вже йшлося».

Однак, аналіз великих фрагментів тексту свідчить, що вказівний займенник може функціонувати як маркер диференційної ознаки емпатичності, таким чином сема дійкітності залишається превалюючою в його семантичній структурі.

2. Із витісненням семи дійкітності семою означеності на периферію семантичного поля вказівного займенника, він перетворюється на означений протоартикль, який починає вживатися із іменниками, що згадуються вперше, однак характеризуються контекстуальною маркованістю:

(4) *mæssepreost asinge feower mæssan ofer þan turfon, and wende man þæt grene to ðan weofode* (Old English Charms, Charm 11 Journey Charm) «нехай священник проспівач чотири меси над цим ґрунтом і нехай його зелена поверхня буде повернута до алтаря».

На цих стадіях не слід говорити про означений артикль, оскільки детермінативи, що за значенням наближаються до сучасних артиклів, вживаються лише з іменниками, що означають конкретні предмети [2, с. 55].

3. У середньоанглійській мові до семантичної структури означеного протоартикла входить сема «даність» і протоартикль реінтерпретується в означений артикль і поширюється на іменники, що вживаються в узагальненому значенні, напр.:

(5) *wið þane sara stice* (Old English Charms, Charm 11 Journey Charm) «проти гострого болю», від будь-якого болю.

На погляд І. М. Крамського, про реінтерпретацію означеного протоартикла в артикль можна говорити в тому випадку, коли означений артикль слугує для позначення субстантива в загальній функції, тобто коли окремих предмет репрезентує цілий клас [4, с. 18].

4. Артикль поступово поширюється на абстрактні іменники: *þara lyblaca* (Old English Charms, Charm 1 For Unfruitful Land) «чаклунство».

Подібне розширення контекстів вживання спостерігається й за реінтерпретації числівника в неозначений артикль.

1. У давньоанглійській мові числівник *an* вживається лише з формою однини конкретних іменників в індивідуальній референції, що розміщені у позиції реми, до того ж таке вживання є спорадичним, напр.:

(6) *and þa wæs an man on hierusalam þæs nama wæs simeon* (Luke, 2:25) «у Єрусалимі був чоловік, якого звали Симіон».

2. У середньоанглійській мові входження в семантичну структуру означеного протоартикла семи даності стає катализатором підвищення частоти вживання носія семи новизни. Внаслідок цього числівник трансформується в неозначений протоартикль і стає регулярним маркером конкретних іменників у формі однини в позиції реми, напр.:

(7) *A yeman hadde he* (6, Prologue: 101) «і з ним був дрібний землевласник».

3. Із утворенням двочленної опозиції, означений та неозначений протоартиклі реінтерпретуються в артиклі та відбувається розповсюдження неозначеного артикла на конкретні іменники в нульовій референції (*Englond his a wel god lond* (The Metrical Chronicle of Robert of Gloucester) «Англія – хороша земля») та узагальненій референції (*He wiste that a man was repentant* (G. Chaucer The Canterbury tales, Prologue: 228) «Він знав, що людина – істота, що здатна на каяття»), і на абстрактні іменники, що модифікуються комплементом (*But swich a cry and swich a wo they make* (G. Chaucer The Canterbury tales, Prologue: 900) «Вони заплакали від горя»).

У результаті фонетичної та семантичної редукції грама відбувається його закріплення в певних синтаксичних позиціях, що згодом відкриває можливості його взаємодії з іншими елементами (поширення означеного артикла з конкретних іменників в індивідуальній референції на конкретні іменники в узагальненій референції, абстрактні та незлічувані іменники та іменники підкласу Unica; охоплення неозначеним артиклем конкретних іменників із нульовою та узагальненою референцією та абстрактних іменників за умов наявності комплемента).

Із можливістю взаємодії грама з іншими елементами речення також пов'язане обопільне взаємовиключення серед членів одного й того ж класу. Вважають, що скорочення кількості показників граматичної категорії відбувається у тому випадку, коли вона представлена двома або більше формальними реалізаторами. Деякі з елементів втрачаються, тому що один з показників отримує більш загальну функцію і витісняє інший елемент [5, с. 49]. Наприклад, у давній період історії західногерманських мов актуалізація категорії означеності / неозначеності відбувається за допомогою сильних та слабких прикметників у комбінації з вказівними займенниками із зблідненою дейктичною семантикою, що згодом еволюціонують в протоартиклі. З часом, протоартикль, як більш загальний член класу, перебирає на себе цю функцію, а прикметники втрачають здатність функціонувати як показники означеності / неозначеності. Навіть у тих мовах, де збереглися сильні та слабкі форми прикметників (німецька мова), різниця в їх вживанні має винятково синтаксичний характер.

Важливий феномен, який пов'язують з граматикалізацією, – це збільшення частоти вживання грама, яке продовжується й тоді, коли перехід від лексичної до граматичної морфеми вже відбувся. Частота грамів пояснюється узагальненістю їхньої семантики. Це уможливило появу названих одиниць у широкому спектрі контекстів. З іншого боку, це відбувається й через їхню надлишковість, яка пояснюється тим, що семантика мовної одиниці, яка домінує на початкових стадіях граматикалізації, з часом збліднюється [10, с. 3].

У давній період розвитку германських мов означений протоартикль виступає не лише як маркер означеності з підкласом конкретних іменників, але й слугує засобом уточнення референції іменника в умовах чисельності реальних денотатів видової чи родової номінації. Це підтверджується відсутністю означеного протоартикла з іменниками підкласу Unica (підклас іменників, що вказують на предмет, денотат якого існує в єдиному екземплярі), напр. давньоанглійське *sunna* 'сонце', *tona* 'місяць' [1, с. 263]. Із реінтерпретацією протоартикла в артиклі його вживання розповсюджується на іменники й цього підкласу. В такому разі нівелюється питання про референцію іменника (оскільки денотат існує в єдиному екземплярі). Підставою для вживання означеного артикла в підкласі Unica стає не виникнення нових сем у змістовій структурі категорії означеності / неозначеності, а саме факт зростаючої регулярності вживання означеного артикла [1, с. 277]. Подібне відбувається й після граматикалізації неозначеного артикла, який поступово починає поширюватись на підклас незлічуваних іменників, однак таке вживання не отримує конвенціоналізований статус.

Отже, як тільки грам займає свою нішу (незалежно від того, чи його використання є обов'язковим або надмірним у тому чи іншому контексті), його відсутність стає значущим елементом контексту. Враховуючи вищезазначене, припускаємо, що процес граматикалізації означеного та неозначеного артиклів відбувається в такій послідовності: зрушення в семантичній структурі вказівного займенника й числівника → фонологічні зміни → функціональні зміни → граматичні зміни. Зрушення в семантичній структурі вказівного займенника та числівника відбуваються із витісненням із їх семантичних ядер сем дейктичності та одиничності семами означеності та неозначеності відповідно, яке призводить до трансформації вказівного займенника та числівника в означений та неозначений протоартиклі й до розширення сфери їх вживання, що, в свою чергу, спричиняє фонетичну редукцію. Входження в семантичну структуру протоартиклів семи даності та новизни робить їх маркерами тема-рематичного членування висловлення, що приводить до граматикалізації означеного та неозначеного артиклів та викликає функціональні зміни, які виникають внаслідок охоплення означеним артиклем конкретних іменників в узагальненій референції, абстрактних, незлічуваних іменників та іменників підкласу Unica та розповсюдження неозначеного артикла на конкретні іменники в нульовій та узагальненій референції та абстрактні іменники, що модифікуються комплементом. Таким чином, із різким підвищенням частоти вживання означеного та неозначеного артиклів відбуваються граматичні зміни, пов'язані з формалізацією категорії означеності / неозначеності.

Література:

1. Гухман М. М. Историко-типологическая морфология германских языков (Фономорфология. Парадигматика. Категория имени) / М. М. Гухман, Э. А. Макаев, В. Н. Ярцева. – М.: Издательство «Наука», 1977. – 354 с.
2. Зиндер Л. Р. Историческая морфология немецкого языка / Л. Р. Зиндер, Т. В. Строева. – Л.: Издательство «Просвещение», 1968 – 264 с.
3. Иванова И. П. История английского языка. Учебник. Хрестоматия. Словарь / И. П. Иванова, Л. П. Чахоян, Т. М. Беляева. – СПб.: Издательство «Лань», 2001. – 512 с.
4. Крамской И. К проблеме артикла / И. Крамской // Вопр. Языкознания. – 1963. – № 4. – С. 14–24.

5. Майсак Т. А. Типология грамматикализации конструкций с глаголами движения и глаголами позиции / Т. А. Майсак. – Москва : Изд-во «Языки славянских культур», 2005. – 480 с.
6. Bybee Joan L. The Evolution of Grammar: Tense, Aspect, and Modality in the Languages of the World / J. Bybee, R. Perkins, W. Pagliuca. – Chicago : The University of Chicago Press, 1994. – 398 p.
7. Dahl Östen. The Growth and Maintenance of Linguistic Complexity / Ö. Dahl. – Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins, 2004. – 346 p.
8. Heine Bernd. World Lexicon of Grammaticalization / B. Heine, T. Kuteva. – Cambridge : Cambridge University Press, 2002. – 387 p.
9. Hock Hans H. Language History, Language Change and Language Relationship: an Introduction to Historical and Comparative Linguistics / H. H. Hock, B. D. Joseph. – Berlin/New York : Mouton de Gruyter, 1996. – 602 p.
- Mulder Walter De. Definite Articles [Електронний ресурс] / W. De Mulder, A. Carlier // The Oxford Handbook of Grammaticalization / Ed. by H. Narrog and B. Heine, 2011. – Режим доступу : http://www.lattice.cnrs.fr/IMG/pdf/Handbook_gramma.2010.pdf

УДК 811.161.2'276.6:62

Д. С. Сіліна,

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Донецьк

ЯВИЩЕ ПОЛІСЕМІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ КОКСОХІМІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Стаття присвячена аналізу полісемії в українській коксохімічній термінології. Проаналізовано основні типи багатозначних лексем у системі коксохімічної мови, з'ясовано причини виникнення полісемічних термінів, джерела їхнього поповнення та особливості функціонування.

Ключові слова: термін, коксохімічна термінологія, полісемія.

THE PHENOMENA OF POLYSEMY IN UKRAINIAN BY-PRODUCT COKING INDUSTRY TERMINOLOGY

This article is dedicated to polysemy analysis in the Ukrainian by-product coking industry terminology. It analyses the main types of polysemantic lexemes within the by-product coking industry meta-language were analysed, and clarifies the reasons for polysemic terms formation, the sources of their supply and functioning peculiarities. Polysemy as a semantic phenomenon is absolutely typical of the Ukrainian by-product coking industry terminology. This research has shown that polysemy confirms the close link between terminology vocabulary and common language lexical-semantic system, which indicates that they had been developing according to common laws. The semantic structure of a polysemic term is a sort of a microsystem with special links between separate conceptual meanings. Polysemy is more or less typical of all semantic classes of Ukrainian by-product coking industry terms. Polysemy is a feature of both words and word combination terms which, however, rarer happen to be polysemantic. Polysemantic processes within the terminology system are, on the one hand, a confirmation of development of the notional system of a certain field of knowledge, and on the other hand, a manifestation of the language economy. It is the context that efficiently guarantees successful functioning of polysemic terms. Based on the analysis of the field of use of the polysemic lexemes available within the terminology system, internal industry polysemy, inter-industry polysemy, and general language polysemy have been distinguished.

Key words: term, by-product coking industry terminology, polysemy.

ЯВЛЕНИЕ ПОЛИСЕМИИ В УКРАИНСКОЙ КОКСОХИМИЧЕСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ

Статья посвящена анализу полисемии в украинской коксохимической терминологии. Проанализировано основные типы многозначных лексем в системе коксохимического метаязыка, выяснено причины возникновения полисемических терминов, источники их пополнения и особенности функционирования.

Ключевые слова: термин, коксохимическая терминология, полисемия.

Полісемія є органічною властивістю людської мови, що, з одного боку, визначає можливості людського мислення пізнавати світ, а з другого – представляє цей світ економним способом, номінуючи нові поняття вже використаними в обігу мовними одиницями.

Як зазначає А. Уфімцева, багатозначність – це прояв тієї внутрішньої закономірності будови мови, яка пов'язана з обмеженням за необхідності набором одиниць і з абсолютною достатністю щоразу конкретних умов висловлювання (слово-сполучення, контекст), які дозволяють кожному слову функціонувати тільки в одному-єдиному значенні в конкретному комунікативному акті [10].

Під полісемією розуміють функціонування слова в кількох різних значеннях, обов'язково пов'язаних між собою певними відношеннями, лініями семантичного розвитку [9, с. 131]. Полісемічні відношення в термінології – це внутрішньо пов'язані між собою значення однієї термінологічної одиниці, які, передаючи істотні ознаки двох або більше понять певної галузі пізнання (або кількох близьких), мають однакові спеціальні семи [7, с. 66]. Наприклад, лексема *шахта* має значення: 1) система підземних споруд, де добувають корисні копалини або провадять якісь роботи, та будівель на поверхні; 2) вертикальна подовжена порожнина у деяких конструкціях (ліфтах, турбінах тощо) [1, с. 1615]. Спільна сема – «вертикальна порожнина».

Проблема полісемії термінологічної лексики неодноразово порушувалася в наукових працях Л. Веклинець, В. Даниленко, Л. Симоненко, Л. Туrowsької. Терміни-полісеманти в різних галузях науки описувалася І. Волковою, Н. Нікуліною, Б. Стецюком, О. Тур, І. Ярошевич та ін.

Проблема полісемії в коксохімічній термінології, як і в будь-якій іншій, є вкрай важливою, тому що пов'язана з точністю опису наукових і технічних понять. Вплив загальномовних процесів на термінологію є беззаперечним фактом, адже притаманна загальноживаній лексиці полісемія зустрічається і в галузевих терміносистемах. Актуальність нашого дослідження визначається необхідністю вивчення полісемії в українській термінології коксохімічної промисловості як частини загальнолітературної мови.

Мета статті полягає в лінгвістичному аналізі полісемічних термінів сучасної української коксохімічної термінології.

Передумовою розвитку багатозначності є рухомість структури лексичної одиниці, завдяки якій знак набуває нового змісту на основі подібності (метафора) чи суміжності (метонімія) цього поняття з іншими.

Полісемантичне слово не є просто сукупністю номінативних одиниць, що мають однаковий фонемний склад і семантично пов'язані значенням. Усі значення в багатозначному слові перебувають у певних зв'язках та виступають мікро-системою з чіткою організацією складових частин. М. Кочерган називає семантичну структуру полісемантичного слова